

**ВІДТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО У ПЕРЕКЛАДІ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ
(НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАННЯ ЕНДІ СТЕНТОНА
“ВИ ПОГАНЕЦЬ, ПАНЕ ГАМ!”)**

Статтю присвячено висвітленню питань важливості у навчанні та вихованні впливу гумору, прояви якого активізують розумові здібності дітей та стимулюють їх творчість; проаналізовано єдиний український переклад твору Е.Стентона “Ви поганець, пане Гам!” та наголошено на деяких неточностях у відтворенні комічності образів та ситуацій.

Ключові слова: *дитяча література, переклад, комічне, адаптація до реципієнта.*

The article is devoted to the cross-light of importance in education of humor, exertion of which activates children’s mental faculties and stimulates evocation. The only Ukrainian translation of “You are a Bad Man, Mr. Gum” by Andy Stanton is analyzed, some of the inaccuracies in reflection of the characters’ and situations’ comicality are highlighted.

Key words: *children’s literature, translation, comicality, adaptation to the recipient.*

Розвиток інтелектуальної та емоційної сфери дитини, її загальний психологічний розвиток нерозривно пов’язані з формуванням у дитини почуття гумору. За словами кандидата психологічних наук, старшого наукового співробітника лабораторії психології творчості Інституту психології імені Костюка Г.С. АПН України Ваганової Н. А.: “відсутність або недостатній прояв гумору може свідчити як про знижений емоційний рівень, так і про недостатній інтелектуальний розвиток особистості” [2, с.10]. Більшість психологів-дослідників, зокрема Єрмолаєва А. А., Козинцев А. Г. та Грибовська А. А., вважають почуття гумору одним із найважливіших показників не тільки творчого мислення, але й обдарованості.

Видатні педагоги Макаренко А.С. та Сухомлинський В.О. надавали велике значення у вихованні і навчанні гумору, прояви якого активізують розумові здібності дітей, стимулюють творчість, допомагають їм краще запам’ятовувати і пізнавати навколишній світ. Сухомлинський В.О. називав гумор зворотною стороною мислення, а його прояв – як незвичайне бачення навколишнього світу – рисою творчої обдарованої особистості [2, с.10]. Саме тому більшість сучасних письменників дитячої літератури приділяють особливу увагу формуванню почуття гумору у маленьких читачів, а також сприяють адекватному розумінню комічного.

Книга Енді Стентона “Ви поганець, пане Гам!” сприяє дитячому розумінню комічного. Чуковський К.І. зазначав, що помічати комічну невідповідність приносить дитині величезне задоволення, їй подобається усвідомлювати, що вона знає, як “правильно”: тому небилиці і нісенітниці привертають інтерес і увагу дітей. Підтверджують цей тезис відгуки малечі на книгу: “*I was crying with laughter. It’s the funniest book I have ever read. My favourite character is Friday O’Leary, and remember ... THE TRUTH IS A LEMON MERINGUE*” Joe, aged 9” – “Я сміявся аж до сліз. Це найсмійніша книжка, яку я коли-небудь читав. Мій улюблений герой Фрайді Нежурись, і пам’ятайте ... ІСТИНА – ЦЕ ЛИМОННЕ ТІСТЕЧКО!” Джо, 9 років”.

Уже на перших сторінках твору автор застосовує один із прийомів комічного: порівнює несумісні поняття. Поряд з перерахуванням негативних сторін характеру пана Гама автор висвітлює його кулінарні вподобання, щой викликає гумористичний ефект:

"He was a complete horror who hated children, animals, fun and corn on the cob"[1, с.1]. Перекладачі Орест Стадник та Оксана Луцишина адекватно сприймають комічність порівняння: *"Пан Гам ненавидів дітей, тварин, пустощі та кукурудзяні палички"*[4, с.5]. Перерахування усіх цих характеристик пана Гама у межах одного речення звичайно ж викликає комічний ефект. Але зазвичай *"corn on the cob"* перекладається як відварна кукурудза в качанах, яку в Україні зазвичай споживають з сіллю як основну страву. Англійці люблять вживати відварну кукурудзу в качанах з цукром або цукровою пудрою на десерт, тому для відтворення гумористичного ефекту перекладачі замінюють англійській кукурудзяний десерт на український – *"кукурудзяні палички"*. Таку заміну вважаємо цілком виправданою, адже для українських дітлахів саме кукурудзяні палички асоціюються зі смачненьким, яке не може не подобатись.

Порівняння несумісних понять неодноразово використовується автором твору: *"Mr. Gum was an absolute lazer who couldn't be bothered with niceness and tidying and brushing his teeth, or anyone else's teeth for that matter"* [1, с.5]. У переліку людських чеснот, яких не має пан Гам, таких як люб'язність, автор зазначає прибирання та чистку зубів. Таке прирівнювання буденних справ до високих людських чеснот викликає сміх у маленьких читачів. Перекладачам, які з невідомих причин розділили невелике розповідне речення на три, все-таки вдалося не втратити комічності тексту: *"...що пан Гам – страшенний ледар. Його зовсім не обходили такі речі, як краса, прибирання чи вмивання. Він навіть зуби свої не чистив – що вже казати про мої чи ваші"* [4, с.9]. На нашу думку, у перекладі даного уривку перекладачі припустилися неточності, переклавши *niceness*– краса, адже дане слово не має такого значення у жодному з словників, які було використано для консультації. У даному реченні кращим перекладом слова *niceness* міг би слугувати відповідник люб'язність, який на відміну від краси є однією з людських чеснот.

Гіперболізація є ще одним з прийомів комічного, який широко використовується автором задля досягнення гумористичного ефекту: *"Empty milk bottles lay around like wounded soldiers in a war against milk, and there were old newspapers from years and years ago with headlines like VIKINGS INVADE BRITAIN and WORLD'S FIRST NEWSPAPER INVENTED TODAY"* [1, с.3]. Дитині подобається усвідомлювати, що це є перебільшенням: перша газета не могла зберегтись у Гама до сьогодні та в газеті не могли надрукувати про завоювання вікінгами Британії. Якщо перше перебільшення для українського маленького читача буде зрозумілим, то з останнім можуть виникнути труднощі. Тому зрозумілість перекладу О.Стадника та О.Луцишиної спірна: *"Довкола лежали порожні пляшки з-під молока, немов солдати, полегли в молочній війні, валялися старі-престарі газети, з яких можна було дізнатися, що ВІКІНГИ ВТОРГЛИСЬ У БРИТАНІЮ або що СЬОГОДНІ НАДРУКОВАНО ПЕРШУ В СВІТІ ГАЗЕТУ"* [4, с.7]. Наврядчи дитина молодшого шкільного віку буде знайома з історією Великобританії, а от з історією Батьківщини дітей знайомлять вже на початку навчання, тому слушною була б заміна незрозумілого моменту з всесвітньої історії на аналогічний момент історії Батьківщини: *"Порожні пляшки з-під молока лежали навколо як солдати, поранені у війні проти молока, там також були старі-престарі газети, які рясніли заголовками типу: "КОЗАКИ ЗАСНУВАЛИ ЗАПОРІЗЬКУ СІЧ" та "СЬОГОДНІ НАДРУКОВАНО ПЕРШУ В СВІТІ ГАЗЕТУ"*.

Автор також широко використовує подвійне значення слів задля досягнення комічного ефекту: *"Insects lived in the kitchen cupboards, not just small insects but great big ones with faces and names and jobs"* [1, с.4]. Автор грає з читачем: починаючи читати речення, дитина сприймає слово *small* у значенні невеликого розміру, але, дочитавши це речення до кінця, розуміє, що слова *small* та *big* насправді використовуються у значенні віку. Комашки вже такі великі, що вони мають роботу. Тут обігрується дитяче уявлення про "дорослість": якщо людина доросла (велика), вона повинна мати роботу. Переклад, на нашу думку, втрачає такий комічний ефект, який було побудовано на подвійному значенні слів "великий" та "маленький": *"В кухонних шафках жили павуки й таргани, і не просто якась дрібнота, а велетенські павучиська й тарганиська, що мали імена й хатні"*

обов'язки" [4, с.8]. Але перекладачам вдалось зберегти комічність ситуації. Як і в оригіналі, людські характеристики переносяться на цих велетенських комах, але в українській версії сміх викликається тільки через несумісність понять, коли в англійській мові комічність ситуації більш багатогранна.

Ще одним прикладом використання подвійного значення слів задля досягнення комічного може бути описання спальні містера Гама: *"The wardrobe contained so much mould and old cheese that there was hardly any room for his moth-eaten clothes, and the bed was never made. (I don't mean that the duvet was never put back on the bed, I mean the bed had never ever been MADE. Mr. Gum hadn't gone to the bother of assembling it. He had just chucked all the bits of wood on the floor and dumped a mattress on top)"* [1, с.4-5]. Комічність ситуації полягає у подвійному значенні слова *make*. Вираз *to make the bed* означає застеляти ліжко, тоді коли саме слово *make* – робити. На нашу думку, перекладачам не вдалось відобразити двозначність слова: *"В шафах зібралося стільки недоїдків порослого цвіллю сиру, що не зосталося місця для побитого міллю одягу, а ліжко зроду не застелялося. Правда кажучи, його в пана Гама й не було. Замість скласти й скріпити дерев'яні частини ліжка пан Гам звалив їх на купу, а зверху кинув матрац"*[4, с.8]. Перекладачі використовують різні відповідники для виразу та окремо для слова, тому не можуть відтворити комічність ситуації, побудованій на різних значеннях слова *make*. Перекладачам доводиться пояснювати гумор ситуації, вводячи в описання додаткове речення, тим самим обтяжуючи текст. Використавши український відповідник "приводити до ладу", можна позбутися додаткового речення, адже цей відповідник також несе подвійне значення.

Так як книжка призначена для дітей молодшого шкільного віку, яких все ще приваблює не тільки змістова сторона тексту, але й оформлення, автор вдається до

застосування карикатур та графіки задля досягнення комічного ефекту: *"**BUT** (and as you can see, it's a big but) he was always extremely careful to keep his garden tidy"* [1, с.6]. Графічне зображення слова *BUT* на півсторінки не може не привернути дитячої уваги. Автор знову вдається до використання подвійного значення слова *big*: воно позначає не тільки силу заперечення, але й великий розмір букв. Перекладачам О. Стаднику та О. Луцишиній вдалося передати комічність ситуації, заснованої на графічному відображенні

тексту: *"**ОДНАК** (і, як бачите, це велике однак) – він дуже ретельно плевав свій садок"* [4, с.10]. Використання слова *big* в обох його значеннях в межах однієї ситуації було відтворено.

Комічний образ пана Гама, як і будь-який інший комічний образ, має свою якісну своєрідність, яка полягає в тому, що об'єкт, відтворюваний у цьому образі, не прекрасне, а бридке, потворне в дійсності. Але згідно з твердженням Мінчина Б.М., "... якщо такий образ є життєво правдивим, якщо він відтворює об'єктивні тенденції самого життя, він є в той же час і прекрасним, бо, відображаючи навіть найогидніше в ім'я знищення останнього, в ім'я перемоги прекрасного, збуджує не негативні, а глибоко позитивні естетичні переживання та емоції"[3, с.180]. З цією думкою можна цілком погодитись, адже маленькі читачі не сприймають пана Гама як виключно негативного героя. На нашу думку, даний герой, втілюючи усі негативні риси, які виділяють батьки для своїх дітей, дає приклад того, як малечі не слід поводитись. Він відображає образ неслухняної дитини у дорослому віці. Через комічні ситуації автор навчає дитину основних правил поведінки у суспільстві, навчає її з гумором відноситись до людей, які не завжди відповідають критеріям правильної поведінки. Тому дуже важливо адекватно та зрозуміло відтворити комічність образів та ситуацій даного твору.

Проаналізувавши єдиний український переклад твору Е. Стентона "Ви поганець, пане Гам", можна зробити висновок, що комічність образів та ситуацій не завжди зрозуміло відтворена для дитини-читача. Задля більшої зрозумілості авторського прийому

гіперболізації через апелювання до подій історії Великобританії, на нашу думку, слід адаптувати текст до української дитини-реципієнта, замінивши наведені події відповідними подіями історії Батьківщини. Використання автором графіки задля досягнення комічного ефекту відтворено у перекладі у повній мірі; перекладачам вдалося розпізнати інтенцію автора і відтворити її графічно, зобразивши великими буквами слово-відповідник. Автор широко використовує гру слів, яку важко відтворити в українському перекладі; перекладачам доводилося роз'яснювати значення слів у гумористичних ситуаціях, широко застосовуючи експлікацію, що значно обтяжило текст і зробило його важким для розуміння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Stanton A. You are a Bad Man, Mr. Gum! / A. Stanton. – London: Egmont UK Limited, 2006. – 160 p.
2. Ваганова Н. Як діти старшого дошкільного віку сприймають і розуміють комічне / Н. Ваганова // Обдарована дитина. – 2009. – №10. – С. 10-15.
3. Мінчин Б. Деякі питання теорії комічного / Б. Мінчин. – К.: Видавництво Академії наук Української РСР, 1959. – 240 с.
4. Стентон Е. Ви поганець, пане Гам! (пер. з англ. м. О. Стадник та О. Луцишина) / Е. Стентон. – Х.: ВАТ “Харківська книжкова фабрика “Глобус”, 2009. – 166 с.